

**Глухівський національний
педагогічний університет
імені Олександра Довженка:
150 років розвитку**

Монографія

Глухів - 2024

УДК 378.4(477.52-21)ГНПУ
Г 55

*Рекомендовано до друку та розповсюдження вченою радою
Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка
(протокол № 3 від 23 жовтня 2024 року)*

Рецензенти:

Віктор КОЦУР - академік НАПН України; доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії і культури України та спеціальних історичних дисциплін Університету Григорія Сковороди в Переяславі, заступник голови Національної спілки краєзнавців України, заслужений працівник освіти України;

Сергій Дегтярьов – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії Сумського державного університету, в.о. голови Сумської обласної організації національної спілки краєзнавців України.

Наукова редакція:

Олександр Курок – доктор історичних наук, професор, в.о. ректора Глухівського НПУ ім. О. Довженка;

Наталія Ткаченко – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Глухівського НПУ ім. О. Довженка;

Андрій Гриценко – доктор педагогічних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського НПУ ім. О. Довженка.

Г 55 **Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку:** монографія / за ред. Олександра Курка, Наталії Ткаченко, Андрія Гриценка. Глухів. 2024. 626 с.

ISBN 978-966-376-130-5

У монографії узагальнено та висвітлено основні віхи діяльності Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка від часів його заснування до сьогодення.

Видання присвячено 150-й річниці з дня заснування закладу і адресовано науково-педагогічним працівникам, здобувачам освіти, історикам та широкому колу читачів.

УДК 378.4(477.52-21)ГНПУ

ISBN 978-966-376-130-5

© Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024
© ФОП Цьома С.П., 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА..... 7

**РОЗДІЛ 1. ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: У ПОШУКАХ
ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА..... 9**

*Крижанівський В. М. З історії становлення та розвитку
учительського інституту в Глухові (1874–1954 рр.) 9*

*Гриценко А. П. Діяльність Глухівського педагогічного інституту в
1954–2000 рр. 36*

*Зінченко В. П. Функціонування Глухівського державного
педагогічного університету у 2001–2009 рр..... 62*

*Біліченко П. Г. Нова доба в становленні Глухівського
національного педагогічного університету імені Олександра
Довженка (2009 р.– сьогодні).....78*

*Хроленко М. В. Традиції та інновації в підготовці майбутніх
педагогів.....95*

*Ткаченко Н. М. До нових наукових вершин та міжнародного
співробітництва108*

**РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЧНА ТА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В
КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА
ДОВЖЕНКА 127**

*Курок В. П., Хоруженко Т. А. Глухівський учительський інститут
як фундатор технологічної освіти в закладах вищої освіти.....127*

*Курок В. П., Гриценко А. П., Ткаченко Н. М. Історія факультету
технологічної і професійної освіти..... 147*

Самусь Т. В. Підготовка педагогів професійного навчання в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка: від історії до сучасності..... 191

Курок В. П., Бурчак С. О. Розвиток творчості майбутнього вчителя як чинник його успішної професійної діяльності в умовах сьогодення..... 207

РОЗДІЛ 3. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ОСВІТНІХ ЗМІН.....221

Курок О. І. 150-річна традиція підготовки вчителів початкових класів у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка..... 221

Зенченко Т. Ф., Собко В. О., Вишник О. О., Литвинов А. С., Мозуль І. В., Непомняща Г. І., Решетняк В. Ф. Практико-орієнтована методична підготовка вчителів початкових класів: традиції, досвід, інновації..... 241

Бірюк Л. Я., Поліщук В. М., Тюльпа Т. М., Біліченко П. Г. Психолого-педагогічна підготовка фахівців: історичний та сучасний контекст..... 277

РОЗДІЛ 4. ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА В ГЛУХІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО ІННОВАЦІЙ312

Мегем О. М. Факультет природничої і фізико-математичної освіти: становлення і розвиток (1874-2001 рр.)..... 312

Луценко О. І., Хлонь Н. В., Сухойваненко Л. М. Міщенко С. М. Біографії-персоналії факультету природничої і фізико-математичної освіти..... 330

Грудинін Б. О. Підготовка вчителів фізики та природознавства до проведення дослідницької діяльності в школі (початок ХХ століття).....368

Коренева І. М. Інноваційні процеси природничо-математичної освіти: сьогодення та перспективи..... 378

РОЗДІЛ 5. ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ФІЛОЛОГІЇ ТА ІСТОРІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА406

Гриценко А. П. Історичний аспект виникнення та становлення Навчально-наукового інституту філології та історії.....406

Гоголь Н. В., Гричаник Н. І., Клейменова Т.В., Лучкіна–Загородня Л. В., Медвідь Н. С. Становлення та розвиток фахової підготовки вчителів мовно-літературної освітньої галузі в Навчально-науковому інституті філології та історії..... 432

Гриценко А. П., Прокопчук В.С. Трансформація історичної та суспільствознавчої освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка.....469

Заремська І. М. Кафедра іноземних мов та методики викладання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: від історії до сучасності..... 520

РОЗДІЛ 6. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ НА ФАКУЛЬТЕТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКЦІЇ.....546

Загородня Л. П., Куліш І. Д., Дмитренко А. П., Тітаренко С. А., Марєєва Т. В., Данильченко І. Г., Аторіна В. М., Гордій Н. М., Корякіна І. В., Лісневська Н. В., Лисиця В. В., Барсуковська Г. П. Підготовка фахівців спеціальності «Дошкільна освіта»: минуле і сьогодення..... 546

Хлус Н. О., Гриценко А. П., Курілова В. І., Бутенко Г. О., Синіговець В. І., Цись Д. І., Кузюра Г. М., Петрикей О. О., Редько С. Ю. З історії становлення та розвитку предметної спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка..... 587

Розвиток творчості майбутнього вчителя як чинник його успішної професійної діяльності в умовах сьогодення

Курок В. П.,

*доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
завідувач кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

Бурчак С. О.,

*доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

Сучасний етап розвитку освітніх систем висуває нові вимоги до підготовки здобувачів закладів вищої освіти, зокрема й педагогічних, сутність яких полягає в тому, що набуття лише предметних знань уже не є достатнім для створення конкуренції на ринку праці. З огляду на це виникає потреба у формуванні й розвитку таких здібностей особистості, які розкривають її індивідуальні якості, інтелектуальні можливості й творчий потенціал.

Найважливіші завдання сучасної освіти, напрями політики України щодо її сталого розвитку відповідно до актуальних викликів, творчої реалізації громадян, забезпечення творчого розвитку особистості педагога нового покоління відображено в нормативних документах держави, зокрема в Конституції України (1996), законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014) тощо.

У Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. (2015), матеріалах Туринського процесу (2010) йдеться про забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійного саморозвитку педагогів, підвищення їхнього статусу, що стає пріоритетним напрямом державної політики.

У Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), концепції «Нова українська школа» (2016), Доктрині збалансованого розвитку «Україна 2030» (2012), у переліку основних навичок особистості, визначених експертами на Світовому економічному форумі в Давосі (2019), акцентується увага на принципі пріоритетності людини як основи реформування системи освіти, відповідно до якого потрібно створити нову соціально орієнтовану модель економічного розвитку, де найвищою цінністю є Людина, головною рушійною силою розвитку – реалізація творчого

потенціалу нації, а творче мислення належить до п'яти найважливіших компетентностей десятиліття.

Аналіз психолого-педагогічної, філософської літератури свідчить про те, що проблема розвитку творчості особистості, зокрема й майбутнього педагога, висвітлена в розвідках вітчизняних і зарубіжних учених, а творчість особистості як предмет наукових досліджень привертає увагу філософів, психологів, педагогів.

Філософський аспект досліджуваного феномена відображено в наукових працях Г. Костюка [22], В. Цапка [44] та ін. Психологічні основи проблем розвитку творчості знаходимо в роботах М. Гнатко [9], В. Клименка [17], О. Кульчицької [23], Г. Пономарьової [32] та ін. Педагогічні проблеми розвитку творчості розглянуто в роботах Л. і С. Бурчаків [4], В. Курок [24], С. Сисоєвої [38], І. Червінської [45] та ін. Сучасні науковці, вивчаючи це поняття, намагаються розробляти його теоретичні й методичні засади, діагностику творчості особистості, визначати його структуру тощо.

Аналізуючи підходи вчених до визначення поняття творчості, констатуємо, що сучасна психолого-педагогічна наука розглядає це поняття в різних аспектах.

Уперше дефініцію творчості запропонував відомий зарубіжний учений, психолог Д. Сімпсон у 1922 р., який стверджував, що «творчістю є здатність людини відмовитися від стереотипних способів мислення, уміння руйнувати загальноприйнятій, звичайний порядок походження ідей під час мислення» [1, с. 632].

У далекі часи Платон зараховував до творчості все створене людиною: «Усе, що викликає перехід з небуття в буття, – творчість...» [30, с. 38]. Ми погоджуємося з думкою Б. Спінози, який пов'язував творчість безпосередньо з діяльністю людини і був переконаний, що вона є сутнісною характеристикою буття [18].

У філософському енциклопедичному словнику пропонується таке визначення: «Творчість – продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю» [43, с. 630].

Окремі науковці характеризують творчість як специфічну людську діяльність, принципово нову, що перетворює дійсність.

У словнику-довіднику з філософії Т. Гаврилук трактує зміст поняття «творчість» як «діяльність людини, у якій вона створює нові об'єкти та якості, схеми поведінки й спілкування, нові образи та знання» [8, с. 218], що є актуальним і в процесі підготовки майбутнього педагога.

Цінними з точки зору розвитку творчості майбутніх учителів є погляди В. Сухомлинського. Видатний педагог і науковець розглядав творчість як «інтелектуальну працю, у результаті якої учні розвивають свої творчі розумові здібності, набувають знання, практичні вміння і навички», а також розкрив у педагогічній теорії поняття «ступінь творчості» як особливу спрямованість інтелекту, особливий взаємозв'язок між інтелектуальним життям особистості та її виявленням в активній діяльності» [42, с. 133].

Зауважимо, що вчений у творчості (учнів і учителів) убачає саме діяльність, інтелектуальну працю, що дозволяє створювати щось нове під час навчання (умовиводів, нестандартних ідей розв'язання задач, педагогічних ситуацій тощо).

Науковою цінністю для розв'язання проблеми розвитку творчості особистості є концепція В. Моляка, який розглядає творчість як діяльність, що сприяє створенню й відкриттю чогось невідомого раніше певному суб'єктові [26].

Відомий психолог М. Гнатко стверджує, що «творчістю слід називати ту активність, завдяки якій людина породжує нові, соціально значущі матеріальні й духовні цінності, проявляє потенційну та актуальну креативність» [9, с. 6].

Водночас М. Поташник зазначає, що творчість не в усіх випадках обов'язково є створенням чогось нового, вона може мати форми рекомбінації певних відомих елементів або бути руйнівною щодо цих елементів [33].

Нам імпонує думка психолога О. Кульчицької, учених О. Бодальова і А. Маслоу. О. Кульчицька стверджує, що творчість – це суто людська діяльність, «це не лише створення суспільно значущого продукту, творчістю можна назвати всі ті «відкриття», які людина робить особисто для себе» [23, с. 10], адже ми не можемо заперечувати той факт, що учнівська творчість (створення творчого продукту учнем для себе) є позитивним результатом діяльності. Учені О. Бодальов і А. Маслоу зауважують, що «творчість – це потреба в самоактуалізації, повній і вільній реалізації своїх здібностей та життєвих можливостей» [27, с. 5].

Американський психолог Е. Фромм схарактеризував поняття творчості так: «Це здібність дивуватися і пізнавати, уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це спрямованість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду» [1, с. 18].

Глибокий науковий інтерес у контексті проблеми розвитку творчості майбутнього вчителя становить запропонована американським ученим Р. Стернбергом концепція креативності – так звана «теорія інвестування». За Р. Стернбергом, творчі прояви детермінуються шістьма основними чинниками: 1) інтелектом як здібністю; 2) знаннями; 3) стилем мислення; 4) індивідуальними рисами; 5) мотивацією; 6) зовнішнім середовищем [1].

Наші переконання частково підтверджують роботи видатного філософа Б. Новікова та інших прихильників його наукових поглядів, відповідно до яких «в основі творчості індивіда лежить певний синтез видів діяльності, цим і пояснюється багатогранність видів творчості» [29, с. 326].

Ми погоджуємося з думкою С. Сисоєвої, яка вважає, що творчість окремої людини може бути розглянута у двох аспектах: 1) як сутність якості особистості, у якій відбивається ставлення суб'єкта до самого себе і світу, спосіб її самоствердження; 2) як діяльність певного характеру, яка відбиває вищий ступінь активності людини, спрямованої на подолання певної суперечності відповідно до поставленої мети [37].

На нашу думку, друга позиція потребує певного розширення шляхом додавання пошуку суперечностей у процесі навчання, бажання знаходити ці суперечності й генерації ідей щодо їх розв'язання.

Деякі вчені пов'язують творчість із розвитком особистості, з чим не можна не погодитися. Г. Пономарьова визначає творчість як механізм продуктивного розвитку особистості [31]. Психолог В. Семиченко сприймає творчість як «продукт, отриманий у результаті діяльності, під час якої дотримано таких умов: домінування розвивальних можливостей навчального матеріалу над його інформаційною насиченістю, поєднання умов розвитку продуктивного мислення з навичками його практичного використання, домінування власної дослідницької практики над репродуктивним засвоєнням знань, орієнтація на інтелектуальну ініціативу, формування здатностей до критичності й лояльності в

оцінюванні ідей, прагнення до максимально глибокого дослідження проблеми, висока самостійність навчальної діяльності, самостійний пошук знань, дослідження проблеми, індивідуалізація, проблематизація» [35, с. 221].

В. Цапок, досліджуючи філософські аспекти творчості, стверджує, що творчість сприяє розвитку особистості, її самореалізації в процесі створення матеріальних і духовних цінностей [44]. Проблему розвитку творчості особистості висвітлює концепція, розроблена професором В. Клименком, який розглядає механізм творчості людини таким чином: «Здібності людини виявляються не в тому, що вона має знання у формі знакових систем, відчуває у формі почувань, а в тому, що вона доцільно діє, спираючись на логіку предмета» [Клименко, с. 20].

Нам імпонує думка Г. Балла, який у своїх працях дотримується тенденції щодо об'єднання когнітивного й особистісного аспектів психології творчості (операційного, мотиваційного, інтелектуального) [2], хоча, на нашу думку, не варто забувати й про рефлексивний і вольовий аспекти.

Деякі вчені (О. Клепіков, І. Кучерявий, А. Люблінська) схиляються до думки, що творчість є складною інтегративною діяльністю, вона обов'язково має свою структуру та містить певні процеси творчої діяльності: постановку задачі, формулювання задуму, реалізацію задуму і продукт творчої діяльності [16].

Зі сказаного вище випливає, що в роботах науковців, методистів, практиків немає термінологічної єдності щодо визначення поняття «творчість». Це зумовлено передусім відсутністю єдиного поняттєвого апарату педагогічної теорії, багатоаспектністю й багатовимірністю досліджуваного феномена. Детальний аналіз дефініцій зазначеного поняття науковцями потребує, як ми вважаємо, деякого коригування й уточнення.

Водночас окреслені розбіжності в тлумаченні поняття творчості у філософській, науковій, методичній і психолого-педагогічній літературі породжують не лише дискусію, а й деякі методологічні неточності й недоречності під час моделювання різноманітних процесів у освітній діяльності.

Ми розуміємо творчість вчителя як *інтегративну властивість особистості, що базується на спадкових, уроджених нахилах суб'єкта до творчої діяльності, вчинках і поведінкових проявах майбутнього вчителя, уможливорює здатність фахівця до*

кваліфікованої інноваційної педагогічної діяльності на основі системи методологічних і предметних знань, умінь, потреб, мотивів, пізнавальних процесів (увага, пам'ять, уява тощо) і особистісних якостей (активність, ініціативність, допитливість, старанність тощо), готовності до творчого самовдосконалення й саморозвитку в процесі виконання професійних обов'язків.

Процеси соціальних, економічних та політичних перетворень у нашій країні вимагають підготовки педагогічних працівників нового покоління, здатних виконувати професійні обов'язки в умовах Нової української школи, дистанційної та інклюзивної освіти, STEM-освіти тощо. Тому актуальною сьогодні є вимога підвищення якості фахової підготовки випускників закладів вищої освіти, виховання педагогів нової генерації, у яких інтегровані високоосвіченість, духовність, здатність генерувати ідеї, нестандартно мислити, творити, тобто успішно реалізовувати себе під час виконання професійних обов'язків. Творчість особистості є одним із базових компонентів не лише вітчизняних стратегічних освітніх документів, а й визначено Радою ЄС одним із завдань у рамках основної стратегії європейського співробітництва в галузі освіти і професійної підготовки [3].

Провідна ідея сучасної педагогічної освіти – формування педагога-професіонала, який відзначатиметься компетентністю та мобільністю, самостійністю й ініціативністю, нестандартним мисленням і творчим підходом до роботи, індивідуальним методичним стилем і вмінням організовувати освітній процес з урахуванням потреб та особливостей кожного учня.

Зазначене вище впливає з аналізу професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. № 1225. Стандарт повинен обов'язково враховуватися в змісті освітньо-професійних програм за спеціальністю 014 Середня освіта, що реалізуються у вітчизняних закладах вищої освіти.

Мета професійної діяльності вчителя в зазначеному нормативному документі полягає в організації навчання та виховання здобувачів освіти під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування в них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання [34].

Серед компетентностей професійним стандартом визначено: здатність формувати ціннісні ставлення в здобувачів освіти, орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності, що є, на нашу думку, важливими здатностями в процесі розвитку творчості майбутніх учителів.

Аналіз переліку трудових функцій (компетентностей, що входять до них) дозволив виокремити ті, розвиток яких певним чином залежить від розвитку творчості майбутніх учителів. Серед них:

- здатність формувати й розвивати мовно-комунікативні вміння й навички здобувачів освіти;
- здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти;
- здатність добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти;
- здатність орієнтуватися в інформаційному просторі;
- здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) ресурси;
- здатність використовувати цифрові технології в освітньому процесі;
- здатність використовувати стратегії роботи зі здобувачами освіти, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності;
- здатність формувати мотивацію здобувачів освіти й організовувати їхню пізнавальну діяльність;
- здатність конструктивно й безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу;
- здатність працювати в команді із залученими фахівцями для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами;
- здатність прогнозувати результати освітнього процесу;
- здатність планувати освітній процес;
- здатність аналізувати результати навчання здобувачів освіти;
- здатність здійснювати власний професійний розвиток, отримувати підтримку від колег;
- здатність до інноваційної діяльності [34].

Аналіз опису трудових функцій учителя і його компетентностей відповідно до кваліфікаційних категорій педагогічних працівників дозволяє стверджувати, що зазначений стандарт потребує вчителя зі значним рівнем розвитку творчості.

У цьому ж контексті Н. Грицай пропонує створення професіограми сучасного вчителя-предметника, яка б слугувала не лише моделлю фахівця, а й основою для розроблення змісту фахової підготовки майбутніх педагогів [10].

Науковці, які застосовували професіографічний підхід у педагогічних дослідженнях та зробили значний внесок у створення професіограми вчителя-предметника (С. Вітвицька, І. Зязюн, В. Курок, В. Моторіна, Л. Ніколаєнко, О. Савченко, О. Семенов та ін.), схиляються до думки, що структура професіограми вчителя-предметника повинна містити такі складники:

– *професійна підготовка* (організація навчання, розвитку і виховання школярів засобами шкільного предмета, що вивчається);

– *психолого-педагогічна підготовка* (надання допомоги у формуванні особистості учня, вивчення індивідуальних особливостей дітей і забезпечення ефективного психолого-педагогічного впливу на них);

– *особистісні якості педагога* (любов до дітей, ерудованість, інтелігентність, спостережливість, чуйність, доброзичливість, гуманізм, висока моральність, порядність, чесність, патріотизм, співчутливість, терплячість, цілеспрямованість, рішучість, відповідальність, справедливість, повага до людей, нестандартність і гнучкість мислення, активність та ініціативність, комунікабельність, творчість (креативність), урівноваженість, самокритичність, дисциплінованість, наполегливість, працьовитість, адекватна самооцінка, високий рівень загальної культури);

– *професійно значущі якості* (позитивне ставлення до професії, психологічна готовність до педагогічної праці, уміння контактувати з учнями та батьками, професійна мобільність, педагогічна інтуїція, педагогічна імпровізація, педагогічний оптимізм, педагогічне мислення, педагогічний такт, педагогічна майстерність, педагогічна техніка, педагогічна рефлексія, емоційна стійкість, культура професійного спілкування, прагнення до самоосвіти та самовдосконалення, педагогічна

самосвідомість, педагогічна спостережливість, орієнтація на професійні цінності, інтелектуальна активність, грамотне мовлення, індивідуальний методичний стиль);

– *педагогічні здібності*: гностичні (здібності до швидкого і творчого оволодіння методами навчання, пошуку способів навчання, збору інформації вчителем про учнів і себе); академічні (орієнтація в змісті науки); мовленнєві (чітко і зрозуміло висловлювати свої думки за допомогою мовлення, міміки та жестів); організаційні (організовувати учнівський колектив і власну діяльність); дидактичні (переробляти матеріал науки в матеріал навчального предмета, доступний учням; застосовувати і розвивати систему ефективних методів навчання; забезпечувати зворотний зв'язок); перцептивні (здатність проникати у внутрішній світ учнів, розвинена психологічна спостережливість); комунікативні (організація спілкування з дітьми, встановлення доцільних взаємовідносин); сугестивні (емоційно-вольовий вплив на учнів, уміння переконувати); дослідницькі (інтерес до дослідницької роботи, організація педагогічного експерименту); проєктувальні (проєктування розвитку особистості учня); рефлексивні (здатність бачити себе збоку, аналізувати й оцінювати свою роботу, виявляти та виправляти помилки);

– *компетентності* (організаційна, проєктувальна, комунікативна, діагностична, рефлексивна, дослідницька, гностична, технологічна);

– *протипоказання до вибору професії* (вади мовлення; невміння налагоджувати контакт із людьми; відсутність інтересу до науки; байдуже ставлення до природи; ледве виражені педагогічні здібності).

Аналіз професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. № 1225, професіограми сучасного вчителя-предметника засвідчив, що характеристика кожного складника містить тією чи іншою мірою такі особистісні якості педагога, як наявність творчості, творчих здібностей, що виявляються не лише в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях і спілкуванні зі своїми учнями. Усе це, у свою чергу, є провідною якістю особистості вчителя Нової української школи й доводить, що головною метою педагогічної освіти стає підготовка компетентного, кваліфікованого випускника, здатного не лише застосовувати на практиці знання, вміння і навички, а й

приймати оригінальні та нестандартні рішення в ситуаціях, що виникають у професійній діяльності.

Науковий інтерес до розуміння розвитку творчості особистості становить концепція механізму творчості, яку розробив вітчизняний учений В. Клименко. Основна проблема, яку досліджує автор означеної концепції (творчої психічної системи), формулюється так: «Здібності людини виявляються не в тому, що вона має знання у формі знакових систем, відчуває у формі почуттів, а в тому, що вона доцільно діє, спираючись на логіку предмета» [17, с. 27]. Автор концепції творчої психічної системи людини стверджує: «Механізм творчості проявляється тільки в дії. Його не варто відшукувати ані в особливостях будови мозку, ані в конституції тіла, ані в точності й гостроті ока, ані в тонкощах слуху, ані в здібностях, ані в можливостях пам'яті. Тому ми відкидаємо думку про елітарність механізму творчості» [18, с. 53].

Варто зауважити, що сьогодні знову підвищився інтерес до вивчення процесу розвитку творчості особистості, творчої діяльності, творчого потенціалу особистості. Протягом останніх двадцяти років простежується розвиток когнітивного підходу до творчості. Експерименти, дослідження окремих проявів творчості й моделювання за допомогою штучного інтелекту дозволяють вивчати ментальні репрезентації, а також задіяні у творчості процеси перетворення інформації (породження аналогій, пошук, розроблення і синтез ідей).

На думку представників когнітивного підходу, творчість ґрунтується на звичайних когнітивних процесах, навіть якщо результати цих процесів виявляються «незвичайними». Отже, більшість сучасних учених підкреслює, що в період останніх двадцяти років була запропонована низка теорій, відповідно до яких творчість є результатом конвергенції когнітивних, конативних і середовищних факторів [1].

Сьогодні одним із провідних завдань Міністерства освіти і науки України є перебудова закладів середньої освіти, де ключовою реформою є Нова українська школа, головна мета якої – створення середовища, де якісно і комфортно навчатимуться учні, де вони не лише отримуватимуть теоретичні знання, а й уміння використовувати їх у професійній діяльності і в повсякденності. Зазначена реформа передбачає, що в такій школі будуть дослухатися до думки учнів, навчати їх мислити критично,

відповідально ставитися до власної діяльності, уміти сміливо висловлювати й доводити свою думку. На батьків також покладено відповідальність, оскільки реформою передбачено взаєморозуміння і співпраця між школою, учнями й батьками.

У Концепції «Реалізація державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» укаzano перелік проблем, які потребують першочергового розв'язання, що й викликало необхідність зазначеного реформування освіти.

Сформулюємо основні з них: зменшення обсягів фінансування української освіти; зниження рівня оплати праці вчителя; незадовільне матеріальне, технічне забезпечення шкіл; бюрократизація системи управління в освіті; застарілі зміст і методики викладання в освіті [19].

Отже, в умовах Нової української школи йдеться про нову роль учителя в ній. Особистість учителя вже розглядається не як єдиний наставник і носій знань, а як тьютор, ментор, новатор, модератор, фасилітатор тощо.

Безумовно, для виконання окреслених педагогічних ролей у Новій українській школі основу становить творчість педагога, розвиток якої є одним із основних завдань педагогічної науки.

Список використаної літератури та джерел

1. Sternberg R. J., Lubart T. I. The concept of creativity. *Prospects and paradigms. Handbook of creativity*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. P. 3–9.
2. Балл Г. О. Психологічні аспекти гуманізації освіти : кн. для вчителя. Київ; Рівне, 1996. 128 с.
3. Бузовська Т. В. Розвиток педагогічної креативності як особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 8. С. 31–33.
4. Бурчак С. О., Бурчак Л. В. Позааудиторна робота як засіб розвитку творчості здобувачів вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки* / ред. кол. В. Черкасов, В. Радул, Н. Савченко та ін. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. Вип. 191. С. 44–47.
5. Вітвицька С. С. Акмеологічний підхід до педагогічної підготовки магістрів освіти. *Інтелектуальна та творча обдарованість: спільне та відмінне: матеріали круглого столу 23 січня 2012 р. м. Київ*. Київ : ТОВ «Інформаційні системи», 2012. С. 114–119.
6. Вітвицька С. С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка. Наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63–67.

7. Вітвицька С. С. Системно-синергетичний підхід до педагогічної підготовки майбутніх магістрів освіти. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження* : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 92–108.
8. Гаврилук Т. В. та ін. Філософія: Словник-довідник: навчальний посібник / За ред. І. Ф. Надольного, І. І. Пилипенка, В. Г. Чернеця. Київ : НАКККІМ, 2011. 480 с.
9. Гнатко М. М. Інформаційна національна безпека держави і роль у ній політичних міфів. *Держава і право* : зб. наук. пр. Серія: Політичні науки / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2018. Вип. 82. С. 117–131.
10. Грицай Н. Професійний портрет сучасного вчителя біології. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Київ, 2014. № 3. С. 39–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2014_3_6 (дата звернення: 11.05.2024).
11. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.
12. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія* / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. С. 11–57.
13. Зязюн І. А. Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ : Вид. центр НТУ «ХПІ», 2001. Ч. 1. С. 15–23.
14. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
15. Зязюн І. А. Цілісний методологічний підхід у педагогічному науковому дослідженні. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф.* Хмельницький, 2011. С. 7–13.
16. Клепиков О. І., Кучерявий І. Т. Основи творчості особи. Київ : Вища школа, 2006. 296 с.
17. Клименко В. В. Механізми розвитку творчості. *Обдарована дитина*. 2003. № 1. С. 2–11.
18. Клименко В. В. Психологія творчості : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ : Центр навч. л-ри, 2006. 480 с.
19. Концепція «Реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (2016). URL: <http://osvita.ua/school/reform/54276> (дата звернення: 18.02.2024).
20. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді: додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 р. № 641. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 29.04.2024).
21. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. (2014). URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf (дата звернення: 11.03.2024).

22. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко; упор. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Г. Губко, О. В. Проскура. Київ : Радянська школа, 1989. 518 с.

23. Кульчицька О. І. Творчі здібності та особливості їх прояву в дитячому віці. *Обдарована дитина*. Київ. 2000. № 1. С. 10–14.

24. Курок В. П. Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 2 (96). С. 111–121.

25. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури: монографія. Вінниця : Глобус-Прес, 2006. 348 с.

26. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир : Рута, 2006. 320 с.

27. Моляко В. А. Психологія творчої діяльності. Київ : Знання, 1984. 47 с.

28. Ніколаєнко Л. І. Творчий потенціал особистості як предмет зарубіжних та вітчизняних досліджень: теоретичний аналіз. *Науковий огляд*. 2016. № 1 (22). С. 1–6.

29. Новиков Б. В. Творчество и философия. Київ : Викар, 1999. 432 с.

30. Платон. Сочинения: в 3-х т. Т. 2. Київ : Наука, 1970. 250 с.

31. Пономарьова Г. Ф., Євдокимов В. І., Луценко В. В, Агапова Т. П., Трофімов О. Є. Студент як об'єкт і суб'єкт у навчальному процесі. Ефективність навчання студентів : навч. посіб. [за ред. В. І. Євдокимова]. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2004. 240 с.

32. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика: монографія. Харків: Вид-во «Ранок», 2014. 405 с.

33. Поташник М. М. Педагогическое творчество : проблемы развития и опыт : пособ. для учителя. Київ : Рад. шк., 1988. 187 с.

34. Про професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : Наказ Міністерства освіти і науки України № 1225 від 29.08.2024 р. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf (дата звернення: 24.02.2024).

35. Семиченко В. А., Заслуженюк В. С. Психологічна структура педагогічної діяльності: навч. посібник. Київ : Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2001 . Ч. 2. 231 с.

36. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 320 с.

37. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

38. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість : монографія. Київ : Каравела, 1998. 150 с.

39. Сисоєва С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури. Київ : ТОВ Видавниче підприємство «Едельвейс», 2014. 414 с.

40. Спірін О. М. Основи створення системи електронних бібліотек наукових і навчальних закладів. *Електронні інформаційні бібліотечні системи наукових і навчальних закладів: монографія* / Спірін О. М., Іванова С. М., Новицький О. В. та ін. / за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна. Київ : Педагогічна думка, 2012. Розд. 2. С. 65–79.

41. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підруч. для науковця. Київ : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. 302 с.

42. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. Київ : Радянська школа, 1976. Т.І. 637 с.

43. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. 2 вид., перероб. і доп. Київ : Головна редакція УРЕ, 1986. 800 с.

44. Цапок В. А. Творчество (Философский аспект проблемы). Кишинев : Штиинца, 1989. 148 с.

45. Червінська І. Б. Інноваційні підходи до формування творчого потенціалу особистості в умовах соціокультурного середовища гірської школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 3. С. 303–314.